

Grób Agamemnona

JULIUSZ SŁOWACKI

Grób Agamemnona

Niech fantastycznie¹ lutnia nastrojona,
Wtórjuje myśli posępnej i ciemnej —
Bom oto wstąpił w grób Agamemnona².

Grób

I siedzę cichy w kopule podziemnej,
Co krwią Atrydów³ zwalana okrutną.
Serce zasnęło, lecz śni. — Jak mi smutno!

Serce

O! jak daleko brzmi ta harfa złota,
Której mi tylko echo wieczne słycać!
Drujdyczna z głazów ta to wielkich grota⁴;
Gdzie wiatr przychodzi po szczelinach wzdychać
I ma Elektry⁵ głos — ta bieli płótno
I odzywa się z laurów: jak mi smutno!

Tu po kamieniach z pracowną Arachną⁶
Kłóci się wietrzyk, i rwie jej przedziwo.
Tu cząbry⁷ smutne gór spalonych pachną;
Tu wiatr, obiegłszy górę ruin siwą,
Napędza nasion kwiatów — a te puchy
Chodzą i w grobie latają jak duchy.

Tu świerszcze polne, pomiędzy kamienie
Przed nadgrobowym pochowane słońcem,
Jakby mi chciały nakazać milczenie:
Sykają. — Straszny jest rapsodu⁸ końcem:
Owe sykanie co się w grobach słyszy —
Jest objawieniem — jest i pieśnią ciszy.

Cisza, Śpiew

O! cichy jestem jak wy! o Atrydzi!
Których popioły śpią pod świerszczów strażą —
Ani mię teraz moja małość wstydzi,
Ani się myśli tak jak orły ważą.

Pokora

¹*fantastycznie* — w sposób pobudzający wyobraźnię. [przypis edytorski]

²*Agamemnon* (mit. gr.) — król Myken, naczelny wódz greckiej wyprawy przeciw Troi; gdy Grecy z powodu ciszy morskiej nie mogli wyruszyć na wojnę, złożył w ofierze bogini Artemidzie swą córkę, Ifigenię; został za to po powrocie spod Troi podstępnie zamordowany przez swą żonę Klitajmestrę i jej kochanka Ajgistosa (Egista). [przypis edytorski]

³*Atrydzi* (mit. gr.) — potomkowie Atreusa, króla Myken; ród przeklęty przez bogów z powodu bratobójstwa, którego dopuścili się Atreus i Tyestes na swym przyrodnim bracie Chryzyposie; historię rodu znaczą najokrutniejsze zbrodnie popełniane w łonie rodziny; Atrydami byli m.in. Agamemnon i Menelaos, mąż Heleny Trojańskiej. [przypis edytorski]

⁴*Drujdyczna (...) grota* — grota druidów, kapłanów celtyckich, sprawujących w swej społeczności rolę sędziów, lekarzy i magów. [przypis edytorski]

⁵*Elektra* (mit. gr.) — córka Agamemnona i Klitajmestry, siostra Ifigenii i Orestesa; pomogła bratu w krwawej zemście na matce i jej kochanku za zamordowanie ojca. [przypis edytorski]

⁶*pracowna Arachna* (mit. gr.) — pracowita Arachne; Arachne, mistrzyni tkactwa, wyzwala do współzawodnictwa boginię Atenę i na swojej tkaninie przedstawiła miłośki bogów; kiedy rozgniewana bogini zniszczyła

Głęboko jestem pokorny i cichy
Tu, w tym grobowcu sławy, zbrodni, pychy! —

Nad drzwiami grobu, na granitu zrębie
Wyrasta dąbek w trójkącie z kamieni:
Posadziły go wróble lub gołębie,
I listkami się czarnemi⁹ zieleni —
I słońca w ciemny grobowiec nie puszcza;
Zerwałem jeden liść z czarnego kuszcz¹⁰.

Nie bronił mi go żaden duch ni mara,
Ani w gałąskach¹¹ jęknęło widziadło;
Tylko się słońcu stała większa szpara,
I wbiegło złote, i do nóg mi padło.
Z razu myślałem, że ten co się wdziera
Brzask, była struna to z harfy Homera¹² —

I wyciągnąłem rękę na ciemności
By ją ułować i napiąć i drzącą
Przymusić do łez, i śpiewu, i złości
Nad wielkiem niczem¹³ grobów — i milczącą
Garstką popiołów: ale w mojem¹⁴ ręku
Ta struna drgnęła i pękła bez jęku.

Tak więc — to los mój, na grobowcach siadać
I szukać smutków błahych, wiotkich, kruchych.
To los mój, senne królestwa posiadać,
Nieme mieć harfy i słuchaczy głuchych —
Albo umarłych — i tak pełny wstrętu —
Na koń! chcę słońca i wichru — tętentu!

Na koń! — Tu łóżem suchego potoku,
Gdzie zamiast wody, płynie laur różowy;
Ze łzą i z wielką błyskawicą w oku,
Jakby mię wicher gnał błyskawicowy,
Lecę — a koń się na powietrzu kładnie¹⁵ —
Jeśli napotka grób rycerzy — padnie.

Drzewo, Światło

Los, Poeta, Polak

Życie snem

Koń

Grób, Śmierć bohaterska

jej pracę, Arachne powiesiła się z rozpaczy; bogini zamieniła ją wówczas w pająka, snującego pajęczyny z delikatnymi wzorami. [przypis edytorski]

⁷*cząber* — rodzaj zioła, używanego również jako przyprawa. [przypis edytorski]

⁸*rapsod* — pieśń opiewająca bohaterów, fragment epepei. [przypis edytorski]

⁹*czarnemi* — dawn. forma dla r. ż. i n.; dziś: czarnymi. [przypis edytorski]

¹⁰*kuszcz* — krzak. [przypis edytorski]

¹¹*gałąskach* — dziś popr.: gałązkach. [przypis edytorski]

¹²*Homer* — na poły legendarny, genialny poeta grecki, twórca fundamentalnych dla kultury europejskiej eposów, *Iliady* i *Odysei*. Miał urodzić się w Smyrnie w Azji Mniejszej, w VIII lub IX w. p.n.e.; według tradycji na starość był ubogim ślepym, wędrownym śpiewakiem. [przypis edytorski]

¹³*wielkiem niczem* — dawn. forma dla r. ż. i n.; dziś popr.: wielkim niczym; chodzi o wielką nicość grobów, o której mówi podmiot liryczny. [przypis edytorski]

¹⁴*mojem* — dziś: moim. [przypis edytorski]

¹⁵*kładnie* — dziś popr. forma: kładzie. [przypis edytorski]

Na Termopilach¹⁶? — Nie, na Cheronei¹⁷
Trzeba się znowu załamać koniowi;
Bo jestem z kraju, gdzie widmo nadziei
Dla mało wiernych serc, podobne snowi¹⁸.
Więc jeśli koń mój w biegu się przestraszy,
To tej mogiły, co równa jest — naszej —

Ojczyzna, Polak

Mnie od mogiły termopilskiej gotów
Odgonić legion¹⁹ umarłych Spartanów;
Bo jestem z kraju smutnego ilotów²⁰,
Z kraju — gdzie rozpacz nie sypie kurhanów²¹!
Z kraju — gdzie zawsze, po dniach nieszczęśliwych,
Zostaje smutne pól — rycerzy — żywych.

Ojczyzna, Polak, Śmierć
bohatera, Walka

Na Termopilach ja się nie odważę
Osadzić konia w wązowym szlaku,
Bo tam być muszę tak patrzące twarze,
Że serce, skruszy wstyd — w każdym Polaku.
Ja tam nie będę stał przed Grecji duchem —
Nie — pierwej skonam, niż tam iść — z łańcuchem²²!

Niewola

Na Termopilach — jaką bym zdał sprawę,
Gdyby stanęli męże nad mogiłą?
I pokazawszy mi swe piersi krwawe:
Potem spytali wręcz: — «Wielu was było?» —
Zapomnij że jest długi wieków przedział —
Gdyby spytali tak — cóż bym powiedział?!

Na Termopilach, bez złotego pasa,
Bez czerwonego leży trup kontusza²³ —
Ale jest nagi trup Leonidasa²⁴,
Jest w marmurowych kształtach piękna dusza:
I długo płakał lud takiej ofiary,
Ognia wonnego, i rozbitej czary.

Obowiązek, Szlachcic,
Walka

O Polsko! póki ty duszę anielską
Będziesz więziła w czerepie rubasznym²⁵;

Niewola, Ojczyzna, Polak,
Sarmata, Dusza, Ciało

¹⁶*Termopile* — w starożytności wąski pas łądy między górami a morzem, jedyne przejście prowadzące z Grecji północnej do środkowej, którego w 480 p.n.e. koalicja wojsk greckich pod dowództwem spartańskiego króla Leonidasa broniła przed wielokrotnie liczniejszą inwazyjną armią perską. Kiedy Leonidas dowiedział się, że wrogowie przechodzą górską ścieżką na tyły jego oddziałów, nakazał odesłać kontyngenty wszystkich miast greckich, postanawiając pozostać ze Spartanami, żeby bronić przejścia i opóźnić marsz Persów. Na placu boju razem z 300 Spartanami pozostało 700 żołnierzy z Tespiów i 400 Tebańczyków. W zażartej walce zginęli wszyscy Spartanie i Tespijczycy, do niewoli dostała się większość Tebańczyków. [przypis edytorski]

¹⁷*Cheroneja* a. *Cheronea* — greckie miasto w Beocji; w 338 r. p.n.e. miejsce bitwy stoczonej o dominację w Grecji pomiędzy armią Filipa II Macedońskiego a sprzymierzonymi wojskami greckimi pod przywództwem Aten i Teb, zakończonej klęską Greków i kongresem pokojowym w Koryncie (337), na którym greckie miasta-państwa, z wyjątkiem Sparty, uznały zwierzchnictwo króla macedońskiego. Podczas bitwy elitarny oddział armii tebańskiej, Święty Zastęp, został całkowicie wybity. [przypis edytorski]

¹⁸*Bo jestem z kraju, gdzie widmo nadziei / Dla mało wiernych serc, podobne snowi* — jestem z kraju, gdzie stracono już nadzieję: wyzwolenie stało się tylko marzeniami sennymi. [przypis edytorski]

¹⁹*legion* — dziś popr.: legion. [przypis edytorski]

²⁰*ilot* — popr.: *helota*, niewolnik państwowy w staroż. Sparcie; helotami stawali się mieszkańcy krajów podbitych przez Spartę. [przypis edytorski]

²¹*kurhan* — kopiec, który sypano na grobach dla upamiętnienia zmarłych i miejsc ich spoczynku. [przypis edytorski]

²²*łańcuch* — tu: atrybut niewolnictwa. [przypis edytorski]

²³*kontusz* — męska suknia z rozciętymi rękawami i zapinana z przodu; tradycyjny (choć o kroju zapożyczonym ze wschodu i szyty z orientalnych materiałów) strój szlachty polskiej. [przypis edytorski]

²⁴*Leonidas* — król Sparty 491–480 p.n.e., poległ pod Termopilami. [przypis edytorski]

Póty kat będzie rąbał twoje cielsko,
Póty nie będzie twój miecz zemsty strasznym!
Póty mieć będziesz hienę²⁶ na sobie —
I grób — i oczy otworzone w grobie.

Upiór, Wampir

Zruc²⁷ do ostatka te płachty ohydne,
Tę — Dejaniry²⁸ palącą koszulę:
A wstań jak wielkie posągi bezwstydne,
Naga — w styksowym²⁹ wykąpana mule!
Nowa — nagością żelazną bezczelna —
Niezawstydzona niczem — nieśmiertelna!

Nieśmiertelność, Wizja

Niech ku północy z cichej się mogiły
Podniesie naród — i ludy przełęknie
Że taki wielki posąg — z jednej bryły!
A tak hartowny³⁰, że w gromach nie pęknie,
Ale z piorunów ma ręce i wieniec —
Gardzący śmiercią wzrok — życia rumieniec.

Polsko! lecz ciebie błyskotkami ludzą!
Pawiem narodów byłaś i papugą;
A teraz jesteś służebnicą cudzą —
Choć wiem, że słowa te nie zadrzą długo
W sercu — gdzie nie trwa myśl nawet godziny:
Mówię — bom smutny — i sam pełen winy!

Niewola, Próżność, Sługa,
Upadek

Serce

Wyrzuty sumienia

Przeknij! — lecz ciebie przepędzi ma dusza,
Jak Eumenida³¹ przez węzowe różgi.
Boś ty, jedyny syn Prometeusza³² —
Sęp ci wyjada nie serce — lecz mózgi.
Choć Muzę moją w twojej krwi zaszargam,
Sięgnę do wnętrza twych trzew — i zatargam.

Prometeusz

Głupota, Los
Bunt, Matka, Niewola,
Ojczyzna, Syn, Poeta

Szczęknij z boleści i przeklinaj syna!
Lecz wiedz — że ręka przekleństw, wyciągnięta

²⁵czerep — głowa, czaszka; „czerep rubaszny” stanowi metaforyczną aluzję do stylu bycia polskiej szlachty: rubasznego, a więc bezceremonialnego, prostego (czy wręcz prostackiego), swobodnego i poufale żartobliwego, niepoważnego. [przypis edytorski]

²⁶hiena — zwierzę znane z tego, że żywi się padliną; tu: martwym „ciałem” ojczyzny poety żywią się zaborcy. [przypis edytorski]

²⁷zruc (daw. forma) — rzucić. [przypis edytorski]

²⁸Dejanira (mit. gr.) — żona Heraklesa; zazdrosna o męża podarowała mu szatę nasyoną krwią centaury Nessosa, zabitego niegdyś przez Heraklesa; krew centaury, rzekomo mająca zapewniać wierność, była palącą trucizną; szata wżarła się w ciało herosa, który aby skrócić swoje męczarnie, zbudował stos pogrzebowy i rzucił się w płomienie. „Paląca koszula Dejaniry” jest synonimem nieznośnego, zabójczego cierpienia, które więzi ofiarę w swej mocy, od którego nie ma ucieczki. Tu koszulą tą ma być „czerep rubaszny”, który należy kojarzyć z spuścizną sarmatyzmu: przez nią Polacy nie są zdolni do odpowiedzialnego i honorowego czynu patriotycznego, a jedynie do zabawy w wojaczkę. [przypis edytorski]

²⁹styksowy muł (mit. gr.) — muł rzeki Styks, jednej z rzek Hadesu, świata umarłych; przez nią Charon przewoził zmarłych; jej wody to wody śmierci, ale zarazem kąpanie się w nich czyniło ciało ludzkie odpornym na rany: w ten sposób został zabezpieczony przez swą matkę Achilles (zanurzając go w Styksie, matka trzymała dziecko za piętę, która stała się jedynym miejscem na ciele Achillesa podatnym na zranienie). Kąpiel w Styksie byłaby rodzajem chrztu przeciw śmierci. [przypis edytorski]

³⁰hartowny — hartowany; odporny. [przypis edytorski]

³¹Eumenidy (mit. gr.) — Erynie, boginie zemsty, karzące zwłaszcza przewiny wobec rodziny i rodu (tu duch poety ma pełnić tę rolę, mianowicie sumienia dręczącego winowajcę). Eumenidy to eufemizm, oznaczający dosł. „Łaskawe”, używany, by nie ściągnąć na siebie uwagi tych groźnych bóstw. Przedstawiano je z węzami we włosach (stąd: „węzowe różgi”) i skrzydłami. [przypis edytorski]

³²Prometeusz (mit. gr.) — tytan, który litując się nad rodem ludzkim wykradł z Olimpu ogień i dał ludziom, za co został na rozkaz Zeusa przykuty do skały na Kaukazie, gdzie wciąż od nowa orzeł (tu: sęp) wyjadał jego wątrobę (tu: serce), która odrastała w ciągu jednej nocy. [przypis edytorski]

Nade mną — zwinie się w lęk³³ jak gadzina³⁴,
I z ramion ci się odkruszy zeschnięta!
I w proch ją czarne szatany rozchwycą;
Bo nie masz władzy przekląć — niewolnico!!! —

³³lęk — tu: luk. [przypis edytorski]

³⁴gadzina — tu: wąż. [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z *Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur*.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na *Licencji Wolnej Sztuki 1.3*. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w *Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur*. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/grob-agamemnona>

Tekst opracowany na podstawie: Juliusz Słowacki, Pisma Juliusza Słowackiego, Tom 3, nakł. Księgarni dra Maksymiljana Bodeka, Lwów 1925

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Sekuła, Olga Sutkowska.

ISBN 978-83-288-7196-0

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).